

Isak Asimov

U SUSRET ZADUŽBINI

S engleskog preveo

Žika Bogdanović

**Čarobna
knjiga**

Provi deo
ETO DEMERZEL

DEMERZEL, ETO. Premda ne postoje nikakve sumnje u to da je Eto Demerzel držao sve dizgine vlasti u svojim rukama tokom gotovo čitave vladavine cara Kleona I, istoričari su krajnje podeljeni u pogledu prave prirode njegove moći. Prema klasičnom tumačenju, reč je bila samo o još jednom u dugom nizu grubih i nemilosrdnih tlačitelja u poslednjem stoleću još celovitog Galaktičkog carstva; ali, isto tako, na površinu su izbila i revizionistička gledišta prema kojima je on, iako despot, spadao u one koji nisu bili lišeni svih obzira. Dosta toga se, u ovom smislu, pripisuje njegovoj bliskosti s Harijem Seldonom, premda će njihov potpuni, pravi odnos najverovatnije zauvek ostati nedovoljno rasvetljen, posebno ako se ima u vidu neobična epizoda s Laskinom Juranumom, čiji meteorski uspon...

ENCIKLOPEDIJA GALAKTIKA

(Svi odlomci iz Enciklopedije Galaktike, ovde navedeni uz saglasnost izdavača, preuzeti su iz njenog sto šesnaestog izdanja, koje je 1020. godine zadužbinske ere objavila izdavačka kuća *Enciklopedija Galaktika* na Terminusu.)

1

„Ponavljam ti, Hari“, reče Jugo Amaril, „da je taj tvoj prijatelj Demerzel u istinskoj nevolji.“ On pritom sasvim lako naglasi reč *prijatelj*, ali s jasno razaznatljivim prizvukom negodovanja.

Hariju Seldonu ne promače taj opori prizvuk, ali ipak odluči da pređe preko njega i samo podiže pogled sa svog trikompjutera. „A ja ti kažem, Jugo, da je to čista besmislica.“ Pa potom, s tračkom jedva uočljive nelagode, dodade: „Zašto mi tračiš vreme stalno se vraćajući na to?“

„Zbog toga što mislim da je to važno.“ Amaril prkosno sede. Bio je to gest koji je značio da neće baš tako lako dopustiti da bude otpušten. Bio je tu i nameravao je da tu i ostane.

Pre osam godina bio je još samo radnik u toplotnim slivnicima u Dalskom sektoru – onoliko nisko na društvenoj lestvici koliko je to čovek uopšte mogao biti. Zahvaljujući Seldonu, uzdigao se s tog položaja, izrastavši u matematičara i intelektualca, pa čak i više od toga – u psihoistoričara.

Ni za časak nije zaboravljao šta je nekad bio i šta je sada, kao ni to kome je bio dužnik za tu ogromnu promenu. I upravo to je trebalo da znači kako ga, ako se ovako napadno obraća Hariju Seldonu – za Seldonovo vlastito dobro – nikakvi obziri, poštovanje ili ljubav prema starijem čoveku, kao ni briga za vlastitu dalju karijeru, neće zaustaviti. Takvu otvorenost dugovao je Seldonu – i mnogo više od toga.

„Pa, Hari“, nastavi on izmahujući levom rukom, „iz nekog razloga, koji mi nikako nije jasan, ti veoma visoko ceniš tog Demerzela, ali ja ne delim tvoj stav. Niko do čijeg bih mišljenja držao – sa izuzetkom tebe – ne misli o njemu lepo. Nimalo ne marim, Hari, šta će se s njim lično dogoditi, ali sve dotle dok mi

se čini da je to za tebe važno, nemam drugog izbora nego da ti na to skrećem pažnju.“

Seldon se nasmeši, koliko zbog ozbiljnosti svog sagovornika, toliko i zbog neosnovanosti njegove zabrinutosti. Jugo Amaril bio mu je veoma drag – pa i više od toga. Jugo je spadao među četiri osobe s kojima se susreo tokom tog kratkog razdoblja svog života dok je leteo preko planete Trantora – Eto Demerzel, Dors Venabili, Jugo Amaril i Rajč – četiri osobe kakve više nikad neće upoznati.

Na sasvim poseban i, u svakom slučaju, različit način, svako od njih bio mu je neophodan – Jugo Amaril zbog svog brzog razumevanja načela psihoistorije i domišljatih proboja u njena nova područja. Utešno je bilo saznanje da postoji neko, u slučaju da se nešto dogodi samom Seldonu pre no što se do kraja izgrade matematička načela psihoistorije – a dobro je znano kako se sporo napreduje i kakve sve silne prepreke stoje na tom putu – da postoji, dakle, neko i da će postojati bar jedan um sposoban da nastavi istraživanja.

„Izvini, Jugo“, ogласi se on ponovo. „Nisam imao nameru da se rogušim na tebe, niti da tek tako odbacim ono na šta goriš od želje da me upozoriš. Reč je, naprosto, o mojim obavezama, o mom položaju šefa odeljenja...“

Sada se i Amaril nasmeši, jedva prigušujući želju da se blago iskezi.

„I meni je žao, Hari, i izvini što se smejem, ali zaista smatram da nemaš prirodne sklonosti za taj posao.“

„To mi je i samom dobro znano, ali očito ću morati da se potrudim. Ipak, čini mi se da ne postoji ništa – zaista ništa – neupadljivije nego biti šef Matematičkog odseka na Strilinškom univerzitetu. Mogu dane ispunjavati sitnim obavezama, tako da nikome ni na pamet ne padne da postavlja pitanja o toku naših psihoistorijskih istraživanja; međutim, nevolja je u tome što

mi dane zaista pretrpavaju sitne obaveze, te nemam dovoljno vremena da...“ Pogled mu skliznu po prostoriji i zadržava se na materijalu uskladištenom u kompjuterima, u kome su se samo Amaril i on snalazili i koji je, za slučaj da neko makar i nehotice naleti na njega, bio brižljivo složen u simbole koje niko drugi ne bi mogao razumeti.

„Kad budeš malo dublje ušao u svoje dužnosti“, primeti Amaril, „moći ćeš više poslova da prepustiš svojim pomoćnicima i da na taj način sebi obezbediš više slobodnog vremena.“

„Nadam se“, odvrati Seldon sumnjičavo. „Ali reci mi šta je to toliko važno u vezi sa Etom Demerzelom.“

„Pa, eto, to da Eto Demerzel, prvi ministar našeg velikog vladara, ubrzano podstiče pobunu.“

Seldon se namršti. „Zbog čega bi mu to bio naum?“

„Nisam rekao da mu je to naum. On naprosto tome doprinosi – bio toga svestan ili ne – i još uz znatnu pomoć svojih političkih neprijatelja. Shvati: nemam ja ništa protiv toga. Mislim da bi, pod idealnim okolnostima, bilo veoma lepo da nestane s dvora, s Trantora, pa, uistinu, i iz carstva. Ali, kao što rekoh, budući da ga tako visoko ceniš, dužan sam da te na to upozorim, s obzirom na to da baš ne pratiš poslednja politička zbivanja u meri u kojoj bi to bilo neophodno.“

„Postoje važnije stvari kojima se čovek može baviti“, odvrati Seldon blago.

„Kao što je, na primer, psihoistorija? Slažem se. Ali kako se uopšte možemo nadati uspehu u daljem razvijanju psihoistorije ukoliko ostanemo u neznanju u pogledu onoga što se dešava u politici? Mislim, pritom, na dnevnu politiku. Sada je – ovog časa – trenutak kad se sadašnjost preobraća u budućnost. Ne možeš se samo baviti proučavanjem prošlosti. Poznato nam je šta se dešavalo u prošlosti. Tek na temelju sadašnjosti i bliske budućnosti bićemo u mogućnosti da proveravamo svoje nalaze.“

„Sve mi se čini“, primeti Seldon, „da sam već čuo taj argument.“

„Pa, čuješ ga ponovo. Ne verujem da ima ikakvog smisla da ti ga ja objašnjavam.“

Seldon uzdahnu, zavalio se u naslonjaču, pa se osmehnu Amarilu. Mladi čovek možda jeste bio nagao, ali je psihoistoriju shvatao ozbiljno – i to je sve nadoknađivalo.

Na Amarilu su se još mogli uočiti tragovi dana koje je proveo kao radnik u toplotnim slivnicima. Imao je široka ramena i bio je mišićave građe, poput nekoga ko je sviknut na težak fizički rad. Pri svemu tome, nije dozvoljavao da mu se telo opusti, što je bilo dobro, jer je i samog Seldona navodilo na to da ne dozvoli sebi da po čitav dan provodi za radnim stolom. Nije raspolagao Amarilovom grubom snagom, ali još beše sačuvao nadarenost za borilačke veštine – uprkos tome što je već bio prevalio četrdesetu i što je nije mogao većito sačuvati. Ipak, kako su stvari trenutno stajale, nameravao je da tako i ostane. Zahvaljujući svakodnevnim vežbama, struk mu je još bio vitak, a noge i ruke čvrste.

„Ta tvoja zainteresovanost za Demerzela“, nastavi on, „sigurno ne potiče samo otud što mi je on prijatelj. Mora da imaš i neke druge razloge.“

„Nema u tome ničeg tajnovitog. Sve dok ti je Demerzel prijatelj, tvoj položaj ovde, na univerzitetu, sasvim je siguran i možeš nesmetano nastaviti rad na psihoistorijskim istraživanjima.“

„Tu smo, znači. Postoje, dakle, svi razlozi da budem s njim prijatelj. Najzad, eto nečega što si i ti u stanju da razumeš.“

„Imaš čak i razlog da neguješ odnos s njim. To razumem. Ali što se prijateljevanja tiče – to ipak ne razumem. Međutim, ukoliko Demerzel izgubi vlast, nezavisno od toga kakve bi to posledice moglo imati na tvoj položaj, u tom bi slučaju sam Kleon preuzeo upravu nad carstvom i njegovo propadanje bi se još više ubrzalo. Anarhija bi nam u tom slučaju zapretila pre

no što bismo imali vremena da postavimo temelje psihoistorije i doprinesemo da čovečanstvo bude spaseno pomoću nauke.“

„Shvatam... Ali, znaš, iskreno da ti kažem, uopšte nisam uveren da će nam poći za rukom da na vreme postavimo temelje psihoistorije kako bismo sprečili propast carstva.“

„Ipak, čak i ako ne bismo uspeli da sprečimo njegov pad, mogli bismo ublažiti posledice tog pada, zar ne?“

„Možda.“

„Tu smo, znači. Što duže budemo mogli da radimo u miru, veći će nam izgledi biti da sprečimo pad, ili bar da otklonimo njegove najgore posledice. U tom slučaju, posmatrajući stvari unazad, izgleda kako je neophodno da Demerzel bude spasen, bez obzira na to da li se on nama... ili bar meni... dopada ili ne.“

„Uprkos tome, rekao si da bi voleo da ga vidiš kako nestaje s dvora, s Trantora, pa čak i iz samog carstva.“

„Tako je, ali, kako rekoh, pod idealnim okolnostima. Međutim, budući da ne živimo pod idealnim okolnostima, naš prvi ministar nam je neophodan čak i ako je oruđe tlačenja i tiranije.“

„Shvatam... Ipak, zbog čega misliš da je carstvo toliko blizu propasti da bi ga nestanak prvog ministra neposredno izazvao?“

„Zbog same psihoistorije.“

„Koristiš je za predviđanja? Ali još joj nismo postavili ni okvire! Na čemu ti se onda predviđanja temelje?“

„Hari, postoji i intuicija.“

„*Oduvek* je postojala. Ali mi želimo nešto više, je li tako? Težimo matematičkom postupku koji će nam omogućiti uvid u mogućnosti nekog određenog razvoja u budućnosti, pod ovakvim ili onakvim okolnostima. Ukoliko bi nam intuicija bila dovoljna, ne bi bilo potrebe za psihoistorijom.“

„Nije nužno o tome reč, Hari – ili jedno ili drugo... Ja govorim o oboma: o njihovom spoju, što može biti bolje nego da imamo

samo jedno od njih – u najmanju ruku dok psihoistorija ne bude usavršena.“

„Ukoliko do toga ikada dođe“, odvrati Seldon. „Ali gde vidiš opasnost po Demerzela? U čemu vidiš verovatnoću da bude potisnut ili čak i srušen? Govorimo li to o Demerzelovom rušenju?“

„Upravo o tome“, uzvratil Amaril i mračna senka navuče mu se na lice.

„Pa, reci mi o čemu je reč. Imaj milosti prema mom neznanju.“

Amaril pocrvene. „Postaješ snishodljiv, Hari. Ali sigurno si već čuo za Jo-Joa Joranuma.“

„Naravno. On je demagog... Ali odakle je? Iz Nišaje, je li tako? Krajnje beznačajnog sveta. Odgajališta koza, koliko mi je poznato. Prave izvrstan sir.“

„Tako je. Ipak, nije reč samo o demagogu. Ima prilično sledbenika i postaje sve jači. Teži, kako sam kaže, društvenoj pravdi i većem udelu građana u političkim poslovima.“

„Aha“, složi se Seldon. „Toliko je i meni znano. Krilatica mu je: 'Vlast narodu'.“

„Ne baš tako, Hari. On, zapravo, kaže: 'Vlast jeste narod'.“

Seldon klimnu glavom. „Pa, znaš, ne mogu reći da mi ta misao nije bliska.“

„I meni je bliska. U celosti se slažem – ukoliko to Joranum zaista misli. Ali on u tome vidi samo jedan stepenik. Za njega je to sredstvo, ne i svrha. On želi da se otarasi Demerzela. Posle toga bi bilo lako ovladati i Kleonom. Potom bi sam Joranum zaseo na tron i on bi bio narod. Sam si mi pominjao da je već bilo dosta takvih primera u istoriji carstva – a danas je carstvo i slabije i trošnije nego što je nekad bilo. Udarac koji ga je u ranijim stolicima mogao samo potresti, sada bi ga lako razorio. Carstvom bi mogao početi da vitla građanski rat od koga se ono nikad ne bi oporavilo, a mi još nemamo psihoistoriju koja bi nas poučila šta nam valja činiti.“

„Da, vidim šta imaš na umu... Ali siguran sam da neće biti tako lako otresti se Demerzela.“

„Ne znaš kojom brzinom Joranum jača.“

„Nije važno kojom brzinom to čini.“ Upitna senka kao da na trenutak namreška Seldonovo čelo. „Pitam se kako su njegovi roditelji došli do tog imena. Ima nečeg infantilnog u njemu.“

„Njegovi roditelji nemaju s tim nikakve veze. Pravo ime mu je Laskin, prilično često na Nišaji. Sam je sebi nadenuo ime Jo-Jo, po svoj prilici prema prvom slogu svog prezimena.“

„Prilično šašavo, zar ne?“

„Ne bih rekao. Njegovi sledbenici stalno ga izvikuju... Jo-Jo! Jo-Jo! Jo-Jo! Deluje prilično hipnotišuće.“

„Pa“, reče Seldon okrenuvši se ponovo svom trikompjuteru i podesivši trodimenzionalnu simulacionu sliku koju je načinio, „videćemo na šta će to izaći.“

„Smeš li se prema tome odnositi tako nemarno? Kažem ti, opasnost je veoma bliska.“

„Ne, nije“, odvrati Seldon tvrdim glasom i odjednom ozbiljnih očiju. „Ne raspolažeš svim činjenicama.“

„Kakvim to činjenicama ne raspolažem?“

„Razgovaraćemo o tome, Jugo, nekom drugom prilikom. Zasad nastavi da radiš i prepusti meni da brinem o Demerzelu i o stanju u kome se nalazi carstvo.“

Amaril stisnu usne, ali navika poslušnosti prema Seldonu prevlada. „U redu, Hari.“

Ipak, navika nije bila dovoljno jaka. Amaril se zaustavi kraj vrata i dobaci: „Hari, mislim da grešiš.“

Seldon se blago nasmeši. „Ne mislim da grešim, ali lepo je od tebe što si me upozorio i imaću to na umu. Ipak, sve će biti u redu.“

Ali kad se Amaril udaljio, Seldonov smešak izblede... Da li će zaista sve biti u redu?